

полегшить післявоєнний період відновлення роботи судових установ на деокупованих територіях.

Також, мають бути визначені категорії справ для яких обов'язковою є застосування досудового порядку врегулювання спорів, шляхом медіації. В першу чергу це мають бути справи, які виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності та підпадають під юрисдикцію господарських судів, а також споживчі та сімейні спори. Окрему увагу, необхідно зосередити саме на конфліктах в сфері господарювання, оскільки від швидкості та ефективності їх вирішення залежить не тільки функціонування і розвиток економіки держави, а і інвестиційний привабливість України. Саме у післявоєнний період становлення країни окрему роль будуть відігравати правозахисні механізми, які закріплені чинним законодавством. Так, їх різноплановість, доступність, ефективність, гнучкість, швидкість дозволить сформувавши довіру до судових установ, органів державної влади та місцевого самоврядування не тільки у суспільства, а у міжнародних партнерів.

Література:

1. ДСА України про здійснення правосуддя в умовах війни станом на 31 травня 2022 року. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1279804/>.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n199>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-13>

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Піддубний Дмитро Ігорович

старший викладач кафедри правознавства та фінансів

Полтавський інститут економіки і права

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

м. Полтава, Україна

Верховною радою України 24 лютого 2022 року було введено воєнний стан через пряме повномасштабне вторгнення Росії на територію України [1]. Зараз здійснення правосуддя в Україні рядом проблем: так системними недоліками, які існували і до 24 лютого

2022 року є навантаження на судову систему України за кількістю судових справ та матеріалів, недобір суддів, а також недофінансування судів. Гостро стоять питання строків розгляду судових справ та виконання судових рішень.

Інша група проблем виникла безпосередньо внаслідок збройної агресії. Частина населення перемістилися як всередині країни, так і за її кордони, інша – залишилась на тимчасово окупованих територіях, не в змозі виїхати через підвищені безпекові ризики, руйнування інфраструктури, нестачу ресурсів або інформації, де вони можуть знайти прихисток. Правоохоронна система перш за все зосереджена на національній безпеці та протидії збройній агресії.

Від військових дій постраждали і самі суди. Для вирішення зазначених питань до законодавства були внесені відповідні зміни. 03 березня 2022 року був ухвалений Закон № 2112-IX, який виклав у новій редакції частину 7 статті 147 Закону про судоустрій, яка передбачає, особливості здійснення правосуддя під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, та процедуру зміни територіальної підсудності судових справ, які розглядаються в такому суді Вищою радою правосуддя або Верховним Судом [2]. Сайт Верховного Суду наводить перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану усього було змінено територіальну підсудність 195 судів, лише частину з яких було відновлено [3]. Тобто велика кількість кримінальних проваджень мають проблеми щодо своєчасного розгляду.

Медіація означає посередництво неупередженої третьої сторони двом або більше іншим особам у пошуку запобігання виникненню або врегулювання спору або конфлікту. Своє правове закріплення, структуру та форму цей соціальний інститут набув в другій половині 20 століття. Батьківщиною медіації можна назвати відразу кілька країн, що об'єднані англосаксонською системою права. Пізніше цей метод вирішення конфліктів поширився в континентальній Європі, а згодом і в Азійських країнах. 16 листопада 2021 року в Україні прийнято Закон №1875-IX «Про медіацію». Закон визначає медіацію як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [4]. Сфера дії Закону № 1875-IX поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових,

господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Як бачимо, законодавець обрав подвійну модель сфери дії закону: в певних галузях медіабельними визнаються усі конфлікти, а справах пов'язаних з деліктами обмежився медіацією при примиренні.

Вважаємо, що саме медіація може вирішити проблеми системи правосуддя під час воєнного стану, проте детальної уваги вимагає досвід інших країн у запровадженні інституту медіації в інших країнах. Зміни до підходів у розумінні правопорушення, злочину та покарання, а також розвиток відновного правосуддя вплинуло на ширше застосування інституту медіації у деліктних правовідносинах. Особлива роль відновного правосуддя підкреслюються ООН, Радою Європи, країнами англосаксонської системи права. На думку науковців, завданням відновного правосуддя є примирення, головна мета якого – відновлення, що варто розуміти в широкому соціально-антропологічному сенсі – як реальне зцілення жертви та того, хто спричинив шкоду, а також поновлення порушеної внаслідок вчинення злочинного посягання рівноваги інтересів потерпілого, правопорушника, громадськості й держави [5, с. 42].

Медіація при деліктах здатна виконувати різні функції. Водночас в Україні сутність процедури медіації обмежена в контексті кримінального судочинства та полягає у примиренні обвинуваченого та потерпілого. Процедура медіації є послідовним процесом, завдяки якому сторони поступово проходять шлях від прояснення обставин, причин та наслідків злочину для них обох до спільного пошуку можливостей відновлення: відшкодування завданої злочином шкоди, морального зцілення тощо [6, с. 145].

Рекомендація №R(99)19 від 15 вересня 1999 р. «Медіація у кримінальних справах», Рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. «Про місце жертв у кримінальному судочинстві» (2001/220/JHA), Інструкція щодо кращого застосування чинної Рекомендації щодо медіації у кримінальних справах від 7 грудня 2007 року закріплюють обов'язок країн Євросоюзу поширювати медіацію у кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-якої угоди між жертвою та правопорушником, досягнутої в процесі медіації; сприяти розвитку і за провадженню програм посередництва між потерпілим і правопорушником як загальнодоступної послуги [7].

Широкого застосування медіація знайшла у ювенальній юстиції в Німеччині, де медіація розглядається як альтернатива кримінальній відповідальності та покаранню [8, с. 74]. Отриманий досвід застосували

до більшості кримінальних правопорушень. Так, можливість застосування медіації не обмежуються тяжкістю злочину, а сама медіація розглядається як підстава для пом'якшення покарання або взагалі звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Особливу увагу звертає те, що органи кримінальної юстиції зобов'язані на кожній стадії кримінального процесу встановлювати можливість досягнення примирення [8, с. 76].

Інститут медіації імплементовано та активно розвивається у кримінальному праві Казахстану. Хоча медіація і не розглядається як заміна суду, проте дозволяє сторонам кримінального провадження знайти рішення, яке згодом є безумовною підставою для звільнення від кримінальної відповідальності для суду [9, с. 108]. Протягом останніх років відповідні зміни були прийняті у профільне законодавство Республіки Казахстан, а також узагальнено правозастосовчу практику медіації та надано рекомендації нижчим судовим інстанціям Верховним Судом Республіки Казахстан.

Здійснення правосуддя в Україні в умовах воєнного стану ускладнене рядом системних проблем, які на думку автора можуть бути вирішенням застосування судового інституту медіації у правовій системі України. Зокрема доцільним є його активне застосування у кримінальному процесі. Досвід інших країн свідчить про різні підходи до медіації у кримінальному процесі, проте активне використання дозволяє говорити про її ефективність для досягнення мети відновного правосуддя.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. Дата оновлення 24.02.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

2. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 03.03.2022 р. №2112-IX. Дата оновлення: 03.03.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>

3. Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану, 2022 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/Zagalna_tablica_sudiv_05_07_2022.pdf (дата звернення: 15.07.2022).

4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Дата оновлення: 16.11.2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

5. Маляренко В.Т. Відновлювальне правосуддя: можливості запровадження в Україні. Відновне правосуддя в Україні : щокварт. бюлетень. 2005. № 1–2. С. 27–33.

6. Вільчик Т. Б. Роль адвоката у реалізації функції медіації у кримінальному судочинстві / Т. Б. Вільчик // Право та інновації. – 2015. – № 4(12). – С. 144-150.

7. Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р. «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucscg.org.ua/bulletin/Articles/03/04-Zakonodavchi_zasady/030401.pdf

8. Микитин Ю. І. Прояви диспозитивності у кримінально-процесуальній політиці Німеччини: деякі аспекти / Ю. І. Микитин // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – 2019. – Вип. 49. – С.73-79.

9. Mitskaya, E. (2020). Theoretical Thoughts on Legal Regulation of Mediation in Criminal Process in Kazakhstan. International Journal of Criminal Justice Sciences, 15(1), 91-113. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.proquest.com/openview/fdddcef49d7d0e45e966911d87e02b41/1?pq-origsite=gscholar&cbl=55115>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-14>

СТАТУС МЕДІАТОРА ЗА УКРАЇНСЬКИМ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Хлистік Мирослава Андріївна

аспірантка кафедри кримінального права і процесу

Науковий керівник: Карпінська Наталія Володимирівна

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права і процесу,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Альтернативні способи вирішення спорів в останні десятиліття є досить популярною темою для досліджень, яка привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У англо-саксонських країнах та державах Європейського Союзу учасники конфлікту все частіше віддають перевагу позасудовому вирішенню спорів, оскільки, на відміну від судового процесу, такий вибір дозволяє зекономити час і кошти,